

VATAN YAHUT SİLİSTRE

NAMIK KEMAL

Hazırlayan
Serap Aslan Cobutoğlu

 / otukennesriyat

YAYIN NU: 2160
EDEBÎ ESERLER: 1098

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-780-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Necati Tonga

Son Okuma: Sena Bedir

Kapak İllüstrasyonu: Feyza Ay

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Çelebi Şenel

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Unifset Basım Yayın Sanayii ve Ticaret Ltd Şti
Yakuplu Mah. 194. Sok. Nu:1 / 159 3. Matbaacılar Sitesi
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 875 37 85
Sertifika Nu: 72541

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul - 2024

NAMIK KEMAL: 21 Aralık 1840'ta Tekirdağ'da dünyaya geldi. Asıl adı Mehmet Kemal'dir. Babası II. Abdülhamit'in münec-cimbaşı olan Mustafa Âsım Bey, annesi ise Bosna'nın ileri gelenlerinden Abdüllatif Paşa'nın kızıdır. 1848'de annesinin ölümünden sonra dedesi ile İstanbul'a gelen Namık Kemal, önce Beyazıt Rüştüyesi'ne sonra da Valide Mektebi'ne gönderildi. Farsça ve Arapçasını ilerletti, klasik şairleri okuyup aruz vezni öğrendi. Hariciye Nezareti Tercüme Odası'nda işe başladı. Burada tercüme yapacak kadar Fransızca öğrendi, aralarında Ziya Paşa'nın da olduğu yeni dostlar edindi. Tercüme Odası'nda beş yıl kadar çalışan Namık Kemal, Encümen-i Şuara toplantılarına katılmaya başladı. Bu toplantılar sayesinde şöhretini geniş çevrelere ulaştırdı. Bu toplantıların birinde İbrahim Şinasi ile tanıştı. Şinasi'nin yenilikçi düşüncelerinden etkilendi. 1865'te Paris'e giden Şinasi, *Tasvir-i Efkâr*'ın yayın sorumluluğunu ona verdi. "Yeni Osmanlılar" cemiyetine katıldı. 18 Mayıs 1867'de Paris'e gitti. 29 Haziran 1868'de Ziya Paşa ile *Hürriyet* isimli bir gazete çıkarmaya başladı. 24 Kasım 1870'te İstanbul'a döndü. Yazdığı yazılar, kaleme aldığı roman ve tiyatrolar nedeniyle sürgünler, soruşturmalar birbirini takip etti. 1871'de Ali Paşa'nın ölümünden sonra *İbret* gazetesi etrafında yeniden arkadaşlarıyla bir araya geldi. Epeyce ilgi gören gazete, eleştiri oklarını hükümete yöneltince geçici olarak kapatıldı ve sorumluları çeşitli görevlerle İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Namık Kemal, bu kapsamda Gelibolu mutasarrıflığına gönderildi. Burada da siyasi yazılar yazmaya devam edince görevinden azledildi. İstanbul'a dönen Namık Kemal, yeniden *İbret*'in başına geçti. Bu sefer daha sert yazılar yazdı. *Vatan yahut Silistre* isimli oyunu nedeniyle Magosa'ya gönderildi. Üç yılı aşkın bir süre Magosa'da kalan yazar *İntibah*, *Âkif Bey*, *Gülrihal*, *Zavallı Çocuk*, *Kara Belâ* gibi eserlerini burada yazdı. *Tahrib-i Harabat*, *Takip*, *Renan Müdafaaanesi* başta olmak üzere birçok makaleyi de yine bu yıllarda kaleme aldı. Sultan V. Murat'ın tahta çıkmasıyla birlikte ilan edilen umumi affa bağlı olarak 18 Haziran 1876'da İstanbul'a döndü. Kısa bir süre sonra II. Abdülhamit'in tahta çıkmasıyla birlikte devletteki görevine iade edilen yazar, Şura-yı Devlet üyesi olarak Kanunue-

sasi'nin hazırlanmasında çalıştı. Yönetimle tekrar fikir ayrılığına düşen Namık Kemal tutuklandı. Beş aylık bir tutukluluktan sonra 19 Temmuz 1877'de Midilli'ye sürgüne gönderildi. Gelibolu ve Magosa'dan sonra bu üçüncü sürgününde de siyasi konularla ilgilendi. Daha sonra Rodos mutasarrıflığına atanan Namık Kemal, Aralık 1887'ye kadar burada kaldı. 2 Aralık 1888'de ise zatürreden öldü. Cenazesi önce Rodos adasına defnedildi daha sonra Gelibolu'ya Şehzade Süleyman Paşa'nın Bolayır'daki kabrinin yanına nakledildi.

Eserleri:

Tarih: *Devr-i İstila* (1867), *Barika-i Zafer* (1872), *Silistre Muhasarası* (1873), *Kanije* (1874), *Osmanlı Tarihi* (4 cilt) (1908-1909) **Biyografi:** *Evrak-ı Perişan* (1872), *Tercüme-i Hâl-i Nevruz Bey* (1875) **Roman:** *İntibah - Sergüzeşt-i Ali Bey* (1876), *Cezmi* (1880-1882-1883) **Tiyatro:** *Vatan yahut Silistre* (1873), *Zavallı Çocuk* (1873), *Âkif Bey* (1873), *Gülnehal* (1875), *Celâleddin Harzemşah* (1876), *Kara Bela* (1908) **Eleştiri:** *Tahrib-i Harabat* (1874), *Mes Prisons Muahezenâmesi* (1885), *Takip* (1885/1886), *İrfan Paşa'ya Mektup* (1887), *Renan Müdafaanamesi* (1326/1910) **Antoloji:** *Müntehabat-ı Tasvir-i Efkâr* (1886) **Diğer:** *Bahar-ı Daniş* (1874), *Rüya* (1898).

Doç. Dr. Serap Aslan Cobutoğlu: Lisans ve Yüksek Lisans eğitimini Ege Üniversitesi, doktora eğitimini ise Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde tamamladı. Başlıca araştırma alanları arasında edebiyat coğrafyası, mekân ve kent, göç, sürgün, toplumsal cinsiyet, edebiyat tarihi ve edebiyat teorisi, ütopya odaklı çalışmalar yer almaktadır. Ahmet Mithat Efendi'nin *Musahabat-ı Leyliye* (2019) adlı eserini yayına hazırlayan Aslan Cobutoğlu'nun *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Ütopya ve Distopya* (2022) adlı kitabı bulunmaktadır. Hâlen Çankırı Karatekin Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görev yapmaktadır.

Namık Kemal

SUNUŞ

Dört perdelik tarihî bir dram olan *Vatan yahut Silistre*, Türk edebiyatında Batılı anlamda ilk tiyatro eseridir. Aynı zamanda edebiyatımızdaki “vatan” temalı ilk oyun olma özelliğiyle de dikkatleri üzerine toplar. Namık Kemal, millette var olduğunu düşündüğü vatan hissini tasvir etmek amacıyla Şumnu kuşatmasında anlatılan bir hikâyeyi, Kırım Savaşı sırasında Silistre kuşatmasına naklederek eserini oluşturmuştur.

Yurtseverliği ve kahramanlığı konu edinen eserde olaylar, Kırım Savaşı’na gönüllü olarak katılan İslam Bey ile Zekiye arasında gelişir. Zekiye ve İslam Bey arasında başlayan aşk, İslam Bey’in cepheye gidişiyile yeni bir boyut kazanır. Zekiye, savaş alanında sevdiğiyle aynı kaderi paylaşmak adına İslam Bey’in ardından erkek kılığına girerek Silistre savunmasına katılır. Eserde, savaş meydanında aşkın, vatan sevgisinin, millet fikrinin, fedakârlık ve kahramanlığın, sadakat duygusunun, dostluğun ve vefanın iç içe geçtiği olaylar anlatılırken vatanın kurtuluşu Silistre Kalesi’nin savunulmasına bağlanır.

Romantik tiyatronun edebiyatımızdaki ilk örneklerinden biri olan eser, 1 Nisan 1873’te, Güllü Agop tarafından kurulan Gedikpaşa Tiyatrosu’nda sahnelenmiştir. Oyunun sahnelenmesi üzerine yaşanan coşkunlukların gösteri hâlini alması *İbret* gazetesinin kapanması ve Namık Kemal’in Magosa’ya sürgünüyle sonuçlanır. Namık Kemal’in hayat-tayken oynandığını gördüğü tek piyesi olan eser, yazarın

halka, her türlü duygunun üstünde tuttuğu vatan sevgisini ve fikrini, hürriyet aşkını aşılamağa isteyişinin bir tezahürüdür. Bu bakımdan yazarın, “Vatan” adlı makalesi ve “Hürriyet Kasidesi”nde dile getirdiği birtakım düşünce ve duygularıyla paralellik gösterir.

Edebiyatta sosyal fayda prensibini ön planda tutan Namık Kemal, edebiyatın pek çok türünde kalem oynatmakla birlikte bir “kürsü” olarak gördüğü ve “eğlencelerin en faydalısı” olarak tanımladığı tiyatroyu, topluma ulaşmadaki en önemli sanat vasıtası olarak değerlendirir. *Vatan yahut Silistre* de Osmanlı Devleti’nin askerî, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel olmak üzere birçok alanında değişim ve dönüşümün yaşandığı, vatan topraklarının arka arkaya ülkeden ayrıldığı, devletin bekası için türlü çözümlerin üretildiği bir çağda yazılıp sahnelenmesi bakımından yazarın tiyatro türünden beklentisini karşılamaktadır. Toplumun yeni bir başlangıç ve yeni bir umut beklentisi içerisinde olduğu bir zaman diliminde insanlara umut ve heyecan veren eserde, sırtını ecdat mirasına yaslayan İslam Bey “vatan savunmasına koşacak insanları harekete geçirici bir tip”, Zekiye ise eğitilmiş, olgun, “fedakâr ve kahraman” bir kadın tipi olarak çizilmiştir. Bu bakımdan eser, vatan sevgisinin timsali olan İslam Bey ve Zekiye aracılığıyla, yazarın toplumda görmek istediği iradeli, vatani için ölümlü göze alabilen aktif insan arayışına, buradan hareketle Tanzimat ruhuna uygun düşecek biçimde yeni bir toplum yaratma gayesine hizmet eder. Bu gayeye uygun olarak da fikri ön planda tuttuğu oyunda Namık Kemal, kısa cümlelerden oluşan sade bir dil kullanır.

Vatan yahut Silistre’nin sahnelenmesinin ardından çıkan taşkınlık sonrası oyun yasaklansa da bu durum çok uzun sürmez. Namık Kemal sürgündeyken bile oyun sahnelenmeye devam eder, hatta sarayda, Abdülaziz’in huzurunda iki kez temsil edilir. Birden fazla şehirde yüzlerce kez

sergilenen eser, topluma daha önce tanımadığı sıcak bir duyguyu, vatan aşkını hissettirir. Namık Kemal'in vatan kavramı ve özlemi, yaşadığı toprağa kendi yaşamının parçası gibi bakma hissini veren, bireyin bir parçası olduğunu düşündüğü vatan anlayışıdır. Bu anlayışıyla Osmanlı vatanseverliği kavramına yön veren yazar, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde yeniden şekillenen Türk kimliğinin oluşmasına ışık tutar. İlk baskısı 1873'te yapılan piyes, Rusça ve Almanca başta olmak üzere pek çok dilde yayımlanır, günümüze kadar da eserin pek çok baskısı yapılır. Namık Kemal'in filizlendirdiği fikir ve hisler toplumun her köşesinde yankı bulur, yeni bir ulusa geleceği için umut ve heyecan kalır. Bu çalışma da eserin gösteriminin ve basımının yüz ellinci yılında, yazarın yaktığı ateşin bir yansıması olarak düşünülmelidir.

Son söz olarak kitabın özenli bir baskıyla neşredilmesini sağlayan Ötüken Neşriyat çalışanlarına teşekkür ederim.

Serap Aslan Cobutoğlu
Çankırı, 2024

VATAN YAHUT SİLİSTRE¹
Dört perde

¹ Metin günümüz Türkçesine aktarılırken, kitabın Hicri 1307 tarihli baskısı esas alınmıştır.

KIŞILAR

- Zekiye Hanım:** İslam Bey'in sevgilisi
Hanife Hanım: Zekiye Hanım'ın süt annesi
İslam Bey: Gönüllü zabıt
Ahmet Sıtkı Bey: Albay
Rüstem Bey: Yarbay (Kaymakam)
Abdullah: Albay'ın çavuşu
Bir Yarbay
Bir Binbaşı
Birinci Subay
İkinci Subay
Üçüncü Subay
Erlər
Gönüllüler

I. PERDE

Perde açılınca bir tarafı sokağa bakan bir oda görünür. Zekiye, Arnavutluk'a özgü muntazam bir kadın elbisesiyle mindere uzanmıştır. Elinde bir kitap, önünde bir mum vardır. İslam Bey de sokakta dolaşmaktadır.

BİRİNCİ SAHNE (ZEKİYE)

Zekiye: (Kitabı sandığın üzerine bırakır) “Ah!.. Anneciğim! Anneciğim! Gönlüme niçin bu kadar incelik verdin? Fikrimi niçin bu kadar açtın? Şimdi kızını görsen okuttuğuna pişman olurdun. Benim gönlüm öyle büyük duygulara nasıl dayansın? Benim beynim öyle geniş geniş düşüncelere nasıl tahammül etsin?”

Yüreğim ne kadar çarpıyor! Sanki göğsümü yerinden koparacak da dışarı fırlayacak... Beynim ne kadar sıkılıyor? Sanki başımı parçalayacak da etrafa dağılacak...” (Elleriyle yüzünü kapatarak) “Anneciğim! Anneciğim! Daima babamı düşünmem için açtığın, hazırladığın zihinde başkası geziyor. Daima seni sevmek için terbiye ettiğin, büyüttüğün gönülde başkası hükmediyor! Seni babam okutmuş, sen onun yolunda öldün. Beni de sen okuttun. Benim ise değil yoluna ölmek, öldüğüne ağlamak bile aklıma gelmiyor!

Ah!.. Hep o! Gözümde o! Hayalimde o! Aklımda o! O! O! O! Bir kere sokakta gördüm. Keşke yüzüne baktığı zaman gönlüme düşen ateş gözlerimi eritseydi...

Daha ilk bakışta bütün gücümle gözlerimi başka tarafa çevirmek istedim. Ama olmadı. Eyvah!.. Ne vücudumda güç buldum ne gözlerime söz dinletebildim. Sanki ömrümde gördüğüm, duyduğum, okuduğum, düşündüğüm ne kadar güzel şey varsa hepsi bir yere toplanmış, sonra da bir insan çehresi olup karşıma gelmişti.”

(Biraz düşünür.) “Hayat ne kadar da şaşırtıcı şeylerle doluymuş. Birkaç gün önce yanımda biri ağlasa, mutluluk

gözyaşları döküyor sanırdım. Bugün, duyduğum kahkahalar bile kulağıma yasmış gibi geliyor! Birkaç gün önce, ke-derli bulutlarda şimşek çaktıkça biri gülüyor gibi görünürdü bana. Bugün ise yeni açmış güllerde çiğ görsem, birinin gözyaşı dökülmüş sanıyorum. Birkaç gün önce yüzüm gülüyordu, sanki her şey benimle birlikte gülüyordu. Bugün gönlüm ağlıyor, sanki her şey de gönlümle birlikte ağlıyor! Yine sabah oldu, yine gözüme bir dakika uyku girmedi...”

(Mumları söndürerek) “Zavallı mum! Acaba ben de senin gibi yana yana tükenip gidecek miyim? Beş dakikacık uyuyabilseydim, belki rüyada görürdüm de ayaklarına kapanırdım. Doya doya ağlardım...”

Allah’ım, o mektup neydi?..

Ateşle yazılsa insanın yüreğini o kadar yakmaz. Okudukça sanki gözlerimden yüzüme, göğsüme doğru damla damla alev parçaları saçıldı. Acaba sütannem mektubu getirdiği zaman utancımından nasıl yerlere geçmedim?

İnsan sevincinden ölmüyor, fakat çıldırabilir. Mektup sözünü işittiğim gibi ondan geldiğini anladım. Kendisi gelse belki utanır da çırpınarak üzerine koşmazdım... Gönülde keramet mi vardır nedir? Bazı zamanlar oluyor, görünmeyi, fark edilmeyeni de biliyor...

Ah, ben o zaman başka kimi düşünebilirdim? Hâlâ kimi düşündüğüm var? Mektup babamdan da gelse yine ondan sanmaz mıydım? Belki dünyaya geldim geleli bir kere yüzünü görmeye can attığım babamdan gelse de üzüldüm.

Seviyorum, sevmekten bir türlü kendimi alamıyorum. O da beni seviyor. Sevdiği mektubunda yazılı... Kendi yazısıyla yazılı... Elbette gerçektir... Hayır! Allah o kadar güzel bir vücudun içinde hainlik saklamaz ya!” (Biraz düşünür) “Kim bilir? En güzel çiçeklerin arasında yılan da bulunuyor.

Ya Rabbi! Ya Rabbi! İnsanın yüzü gibi gönlünü meydana yaratsaydın ne olurdu?”

İKİNCİ SAHNE (İSLAM BEY, ZEKIYE)

İslam Bey: (Pencereden girerek) “Ben gönlümü meydana çıkarabilirim. Ne yapayım ki içindeki sırlar sana yine de görünmez.”

Zekiye: (İslam Bey’i görünce, oldukça telaşlı bir hâlde yanına koşmak ister, fakat kendini toplar. Heyecanın etkisiyle bir süre susar. Sonra kendi kendine, kısık bir sesle konuşur.) “Şimdi ben her gün Allah’tan ölümümü istemekte haklı değil miyim? Biri görse bana ne der?”

İslam Bey: “Kimsenin görmesi mümkün değil. Bu kadar gün, bu kadar gecedir kendimi göstermemek için topraklarda yuvarlanıyorum. Sabah oluyor neredeyse, ancak gözler hâlâ açılmadı. Gece bitiyor, uyku daha yeni başladı. Her gece buraları dolaşıyorum, bana inan.”

Zekiye: (Sevincini gizleyerek soğuk bir tavırla) “Sizi davet eden mi vardı?”

İslam Bey: “Allah aşkına, ellerini yüzüne tutma. Dünyayı ömrümde bir gün gördüm. Çünkü bana göre dünya sensin. Bir daha göreceğim miyim, orasını Allah bilir... Deminden beri casus gibi pencerenin altından sözlerini dinledim.” (Zekiye gücendiğini hissettirir.)

“Suçumun ne kadar büyük olduğunu bilirim. Aynı şeyi bir başkası bana yapsa gözümde kıyamete kadar alçaklıktan kurtulamazdı.” (Zekiye’nin kırgınlığı artar.) “Haydut gibi pencereden bir eve girdim.” (Zekiye’nin kırgınlığı daha da artar.)